

PEREIRA TÎ'KAPU
ITEEKATON: IPHAN NIKONEKA

**RORAIMÎ YEKARE
YESERU ANEEPU'KÎ
IPÎKKU IPHAN WINÎÏPAI**

MINISTÉRIO DA
CULTURA

Î' MÎRÎRÎ YEMANNEKON YESA'?

E'mai'pe, ipîkkupe eseuruman e'pai awanî î'pe yemannekon yesa' wanî seni' pata ya' innaronpe ou innaronpe pra awanî.

Decreto-Lei iku'ne'tîto' 25/1937 ya taa, **yemannekon mîrîrî innape tera'masen moroopai innape pra tîwe'sen**, tîpoosen pa'wîkon kaisîrîrî, tamî'nawîronkon niwaakama, Brasil pantoniikonpe awanî ye'nen, isa'manta'pî piya'pîkon wanî yenen moro, mîye'kape pra pemonkonyamî' yeserupî' esenyawanto', kareta ya' imenukaasa', taatako'menkasen, imo'tanî'as' pepîn tiiko'mansen, Tombo nimenuka'pî warantî: isa'manta'pî piya'pîkon, tera'masen pata moopai ipantoni menuukasa', panton, morîipe ikonekaasa', morîipe ikonekaasa'pe tîwe'sen (Livros do Tombo: arqueológico, paisagístico e etnográfico; histórico; belas artes; e das artes aplicadas).

Mannekon yeseru tîmo'tasenpe tîwe'sen, aata'mîriikaton pepîn, aako'mamîiton tipaata'se'ton titîise. Se warantî: morîipe iku'nen, mannekon, ika'as'kon, penaronkon ye'pîrî'pîkon, kareta menuukasa'kon, ike yekkariwannî wonpato'pe iku'sa', we'nannîto', ereutanto'pe iku'as', ponkon, kareta î' koneeka'pî menuukasa', penaronkon, o'ma'kon pata'se', iteekatonkon moroopai î'rî koneeka'pî yenponenkon.

Mîitî mannekon yeseru moo tiiko'mansen, mîrîrîkon wanî tipaata'se'kon ya' tiyaron pata imo'tanîipî eserekee pra awanî, imo'tanîisa'ya aatanka, î' tonpe pra eena. Eseurîwî'ne kaisîrî pu'kuru awanî mîrîrîtonpe:itî'pansa'kon penaronkonya, pata piya'pî mararon pepîn iteeseru, mîrîrî moo tiiko'mansen tî'pe tîwe'sen, ika'as'kon warainokon, iko'manpî'san pata rî'pî, pata penaronkon ko'manpî'tî'pî, pata imaakui'pîpe ena'pî, pata tari'kukenan, pata penaron proi'pîkon pe tîwe'sen.

Tamî'nawîron morîipe tîwe'sen wanî e'paino pata konekaasa' ya', tîise moro **yeirî ma're awanî** maasa pra î'rî mo'tanîisa'ya tiyaron pata î'rî atamîriika. Innarî, moro awanî uttî yariku'tîto', koopana yewî', penaron yenanne tîto' yewî' moroopai sosikon. Kawînne e'nîto' sosita', yei ya'kasa' morîipe, moro ikî'pî'sa', yei piya'pîkon ra'kasa', non ka'pî'sa' î'rî waaqtîto', uttî yamîito' uyeepoikon, e'pînto' mararon pepîn iteeserukon, tuna ko'mamî pata'se', morîipe iramaton koneekasa', kawînne pata ku'ne'tîto' pata'se', moroopai tiyaronkon.

Imeruntînî'sa' São Joaquim iren piyawon, mîrîrî Iphan niwaakama Roraimî pon. Penaron mîrîrî karaiwa nikoneka'pî pata munayamî tiyaronkon tapurîi, 1775 kono' yai, tiyaronkon karaiwayamî' supanihoro moopai inkresiyamî' ye'kakon ereepamî namai', tîise, innî'rî mîrîrî apurî to'ya pra awanî'pî, 1900 pataapai. Pemonkonyamî' tonpra awenîmî'pî, itemannekon ena'pî tiyaron uttî koneekakonpa. 2010 pataapai, uttî enaasa' poi'pîpe ena'pî, mîrîrî ena'pî ipîkkupe anî'ya yapurî pra tîise, karaiwayamî yeseruta' eena'pî.

Penaron uttî yamîisa' iren naapon. Iteekaton mo'kanen: George Huebner, 1906 [1904]. Ipooto': Ourique, 1906.

IPÎKKU YEMANNE TERA'MASEN PEPÎN?

Iteekare mîrîrî sîrîrî pa'wîpon wanî tapurîsenpe, yera'ma pra tîise, iwaakamaasa' Decreto 3.551, 04 agosto de 2000, yai'. Mîrîrî yai tera'masen pepîn to' to' niwaakama ena'pî tamî'nawîronkon nepu'tîpe, karaiwape Programa Nacional do Patrimônio Imaterial pe. Mîrîrîkon ena'pî ter'masenpe, esenumenkanto' yeserupe, esenyawanto' piya'pîpe mannankan itu'sankon piya'. Penaron to' yemane'pî ena mîrîrî to' esenyawaato'pe mîrîrî yesa'sa' to'ya mîrîrî "Convenção para a salvaguarda do Patrimônio Cultural imaterial, 2003", mîrîrîkon penaron itemannekon ena'pî ipîkkupe.

Esenyawanto' ya' mannekon tera'masen pepînya ta, seepororî awanî pepîn mîrîrî. Innape awanî e'pai' innape iwaakamaato'pe yeirî, moroopai pemonkonyamî' yapurîto'pe to' nepu'tî epu'to'pe, mîrîrîkon tera'mai' morîipe iteeseru koneeka mîrîrî innape, aatanpîka namai' aako'manto'pe tipaata'se' ya'.

Iteeseruukon yepooto', yerama e'paino ikonekaaton warantî, innape tiku'se yeseruwannî mo'taniîpî yekare wanî tuwanmara panpî' tenai' tiwinsarî si'ma moroopai tamurukunpe si'ma'.

Anmoko'rî pe inunto' moroopai epu'nenankon nikoneka inunto' wanî manne tera'masen ye' pepîn tîiko'mansen tamî'nawîrî seni' pa'wî po. Anmîko'rî pe

inunto' wanî narî' ONU nepu'tî pe to' esenupaato'pe moroopai to' yeserupe (UNESCO) Manne Tera'masen pepîn wanî 150 pa'wîkon kaisîrî narî'.

Eseuruman mîrîrî tu'kan yeserukon wannî pî', tu'kan eseurumanto'kon yeseru, esetanto'kon, ko'mannîto'kon, yekkari wannîkon, esenumenkanto'kon pî'.

Tamî'nawîron manne wanî ipîkkupe tiyaronkon pemonkonyamî' piya moroopai, mîrîrî warantî tipu'se morîipe tiiko'mamîikon pu'tîto'pe tamurukunpe si'ma.

Inunto' raasi'tînen Roraimîpo. Teesenposen: Ippiyarî: Penaro' nepu'tikon koneekasa' Raasitînen inunto' Roraimîpo.

Manne Yeseru wanî mannankan e'menka'san pantoniikon pe, to' nenuupakon kono'kon kaisîrî, teesera'makonpa tiyaronkon rawîrî si'ma. Mîrîrî tonpe Manne yeseru penaron morîipe iku'sa' Tarîron pe (Iphan) mîrîrî yerei'nîma to'pe iku'sa' seni' pa'wî tonpe, tarî tiko'mansenpe moroopai yapurîto'pe kono' kaisîrî sîrîrîpe moroopai maasaronpe. Yeseru mannekon wanî tera'masen pe (penaron mannekon penaronkon ye'pîrî'pîkon yonparî'pî) moroopai mannekon tera'masen ye' pepîn.

Î' MÎRÎRÎ PENARON ESENUPANTO' YESERU?

Yeirî pra awanî tiyaronkon esenumenkato', penaronkon yonparî'pîkonpî' esenupanto' wanî, o'ma'kon isa'manta'san ye'pîrîrî'pîkon pî' tesenyawaasenon pîn sîrîrî. Teesenupasanon inkamoro seepororî tîwe'sen pepîn, Indiana Jones pantoni warantî.

Inkamoro teesenuupasanon pata'se wanî manni' pata, penaronkon ko'manpîti'pî po, î'kai'ma inkamoro ko'mamî'pî aneepu'pai tiiko'mansenon inkamoro teesenuupasanon.

Mararonkon pepîn miya' taikinon pemonkon yamî penaronkon pata'se mîrîrî roraimî Iphan nepu'tîkon pe moroopai 3 awanî tikonopooke: Suyu Kuya'ke/ Wei Tîpîi 9.400 kono' A.P¹ (São Luiz Anauá-RR pon), Tî' Inuunuutîsa' 4.000 kono' kaisoron A.P. (Pakaraima-RR), São Joaquim Meruntîri, Aimutun Iren, 1775, (Bonfim-RR).

1 A.P mîrîrî penaron pî taato'.

Eseeponîto' tî'kon apo'kato' penaronkon ko'manpîti'pî pata Itã, Caracaraípo (RR). Ippiyarî: Iphan/RR nikoneka.

Î'KAI'MA PATA **KONEEKA MANNE** **PATA'SE'?**

Pataakon wanî to' nera'ma Kore'nan Kareta pîkîrî, mîrîrîkon epu'nen amîrî, maasa lphanya temanne pe pra iku'as' taane. Tamî'nawîronkonya mîserî ye'ka pata yeporîrî e'paino maasa ma're tamî'nawî pata po awanî mîrîrî mîito'pe.

Mîrîrîkon penaronkon ninîimî'pî yeposa'ya, yeirî pra awanî weyei taasa'ya. Yeirî awanî iteekaton pa'tîsa'ya (inke' timo'kai', î'rî titîise ipoosa' piya', î' kaisoronpe awanî epu'to'pe, iku'ne'tîto' tîrî mîrîrî, miye'kape pra awanîya imenukaato' tîrî mîrîrî, tiyaron pata î'rî ra'kanto' titîisen), moroopai ipoosa' yekare menuuka mîrîrî, o'nonpata awanî yekare (mororon imenukaato' yemanne te'maino pepîn, “Timestamp Camera Free”, mîrîrîke iteekaton mo'ka mîrîrî ipaata'se' yenponen o'noporo awanî), mîrîrîkon koneeka tîpo yarinma e'pai awanî lphan piya', mîrîrî pokonpe (ayeese', eeseurumaato' yemanne, îrî imenukaasa' yarinmato' tapurîsen), mîrîrî Institutoya, ayuwato'pe, aneeporî'pî yera'mato'peiya. Mîrîrî to'pe, tamî'nawîron uneeporî'pîkon yekare yenpopai awanî mîrîrî, tiyaronpensa amennan ieteekare esepoosa' wanî uneeporî'pîkon yarakkîrî.

YEIRÎ PRA AWANÎ

Uneeporî'pîkon mo'ka ipaata yapai, non takai', parî' tinunse, ipona ikî'pa, uyenyakonke ikî'pasa' tapîi, iwikkasa' pona', î'kon rî' pona', î'rî tiwikkai' irona kai'ma, iwikka/ikî'pa, iteekare koneeka kai'ma, iteekaton timo'kai' inke' yarakkîrî, taasa'se iki'tapa ipona', paakaya iki'tapa titîise, mîrîrî uneeporî'pîkon pona' apo' tenkai', mîrîrîkon wanî yeirî pra, penaronkon ninîimî'pî urî'nîkon tonpe atanpîka paatakarî.

Iphan nikoneka ipîkkupe Roraimîpo: Lady Loreine Amorim Silva, Larissa Maria de Almeida Guimarães moroopai Rafaela Regina Pascuti Leal. Enoque Raposo pî' menukasa..

Innî' aneepu'pai e'nînya: **www.gov.br/iphan**

Superintendência do Iphan em Roraima

Endereço: Rua Coronel Pinto, 465 – Centro

Boa Vista/RR – CEP. 69301-150

Tel.: (95) 98406-3836 / (95) 98414-0760

E-mail: protocolo.rr@iphan.gov.br